

Djupvik-Lofta

Antikvariskt utlåtande efter fördjupad analys
av förfrågan kring nya tomter

Föra socken, Borgholms kommun, Öland

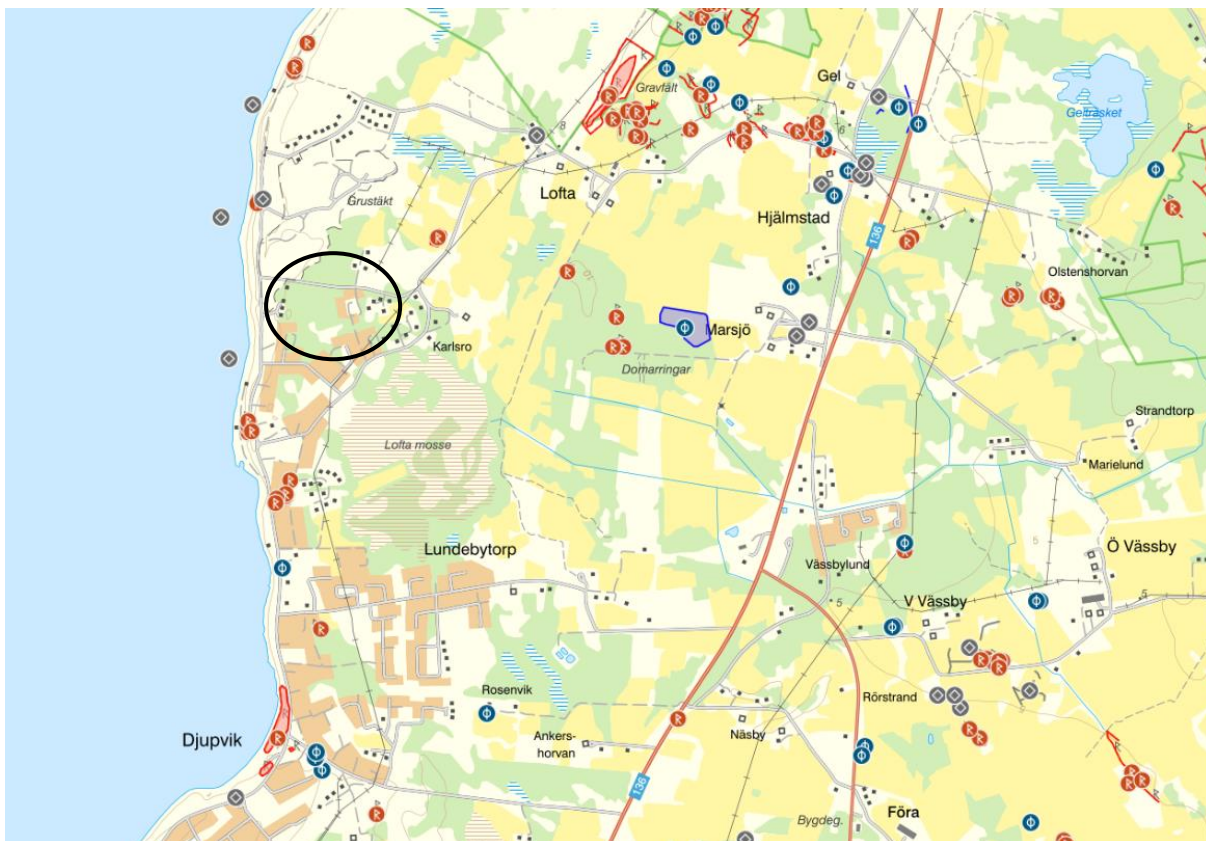
Susann Johannisson

Augusti 2021



Innehåll

Bakgrund	3
Landskapet	5
Kulturvärden att ta hänsyn till.....	6
Odlingslandskap och äldre vägar	6
Stenbrytning	9
Bebyggelse.....	11
Slutsats	13



De planerade avstyckningarna ligger norr om Djupvik. Karta från försök, Riksantikvarieämbetet.

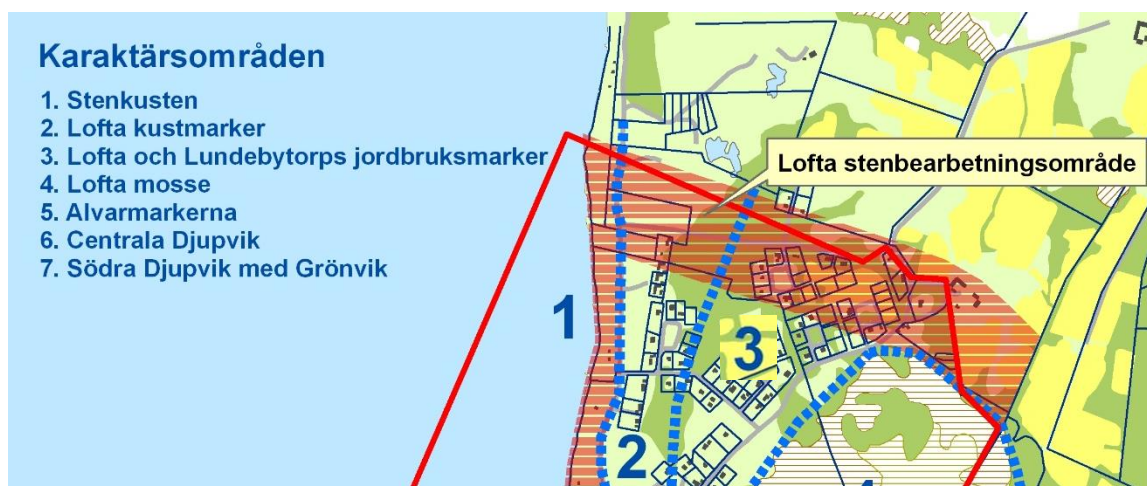
Bakgrund

Borgholms kommun önskar stycka av tomter för att kunna bygga nya bostadshus, i ett område i Djupviks norra del. Arbetet pågår i samarbete med Atrio arkitekter, som tagit fram ett förslag på hur dessa tomter skulle kunna fördelas. Förslaget är i nuläget utformat med sammanlagt 33 tomter, på fastigheterna Föra 1:3, 1:10 och 1:125. Kalmar läns museum utförde 2011 i en kulturmiljöutredning över området Djupvik-Lofta. Detta kunskapsunderlag resulterade i utpekandet av områden och stråk som, ur kulturmiljösynpunkt, bedömdes vara särskilt känsliga för nybyggnationer. Eftersom det finns en stor vilja att hitta tomter att bygga nya villor och stugor på har specifika frågor om möjlighet till placering av tomter uppkommit och frågorna kräver en fördjupad analys. Därför har denna fördjupade utredning över ett specifikt område beställts av Atrio arkitekter. Området ingår i den fördjupade översiktsplanen, FÖP, kallat område "nordväst" samt "nordöst".

Syftet med föreliggande underlag är att:

- Förtydliga de kulturhistoriska värden som finns i det specifika området.
- Förtydliga vilka gamla vägsträckningar inom området som är av kulturhistoriskt intresse.
- Bedöma om det skulle vara möjligt, ur kulturhistorisk synvinkel, att stycka av tomter enligt Atrios förslag, del 1, daterat 2021-04-20, eller om vissa tomter skulle vara möjliga, men andra inte.

Arbetet i fält utfördes av bebyggelseantikvarie Susann Johannisson, Kalmar läns museum, den 17 augusti. Analys och skivarbete utfördes också av Susann Johannisson, sammanlagt en knapp veckas arbete inklusive fältarbete. Enhetschef och antikvarie Liselotte Jumme har deltagit i ärendet, liksom arkeolog Kenneth Alexandersson. De antikvariska bedömningarna är gjorda utifrån gängse antikvariska utgångspunkter och med beaktande av plan- och bygglagens regelverk om hänsyn till landskapsbilden och kulturvärden på platsen samt miljöbalkens övergripande bestämmelser om att värdefulla kulturmiljöer ska skyddas och vårdas.



Kartutsnitt ur karta från 2011 års rapport. De områden som berörs i denna analys är 1, 2 och 3.



Skiss från Atrio med föreslagna nya tomter markerade med röda rutor. Ovanpå skissen har de olika områdena här markerats med bokstäver för bättre läsbarhet.

Landskapet

Naturen präglas av områden med torra, steniga marker med lågväxande bland- och buskskog med träd som ekar, enar, tallar och diverse lövträd. Andra ytor som har mer bördig jord präglas av högre lövträd, som idag inte vårdats utan har karaktär av igenväxt skog, som inom område D. Landskapet präglas också av tidigare stenbrytning.



I område D är det så igenväxt med hög skog att det inte går att se några eventuella äldre strukturer. Här är naturen mer bördig, med höga lövträd. Enligt äldre kartmaterial har det inte funnits åkrar eller ängar här, utan marken har varit "utmark", som vanligen användes för bete.

Kulturvärden att ta hänsyn till

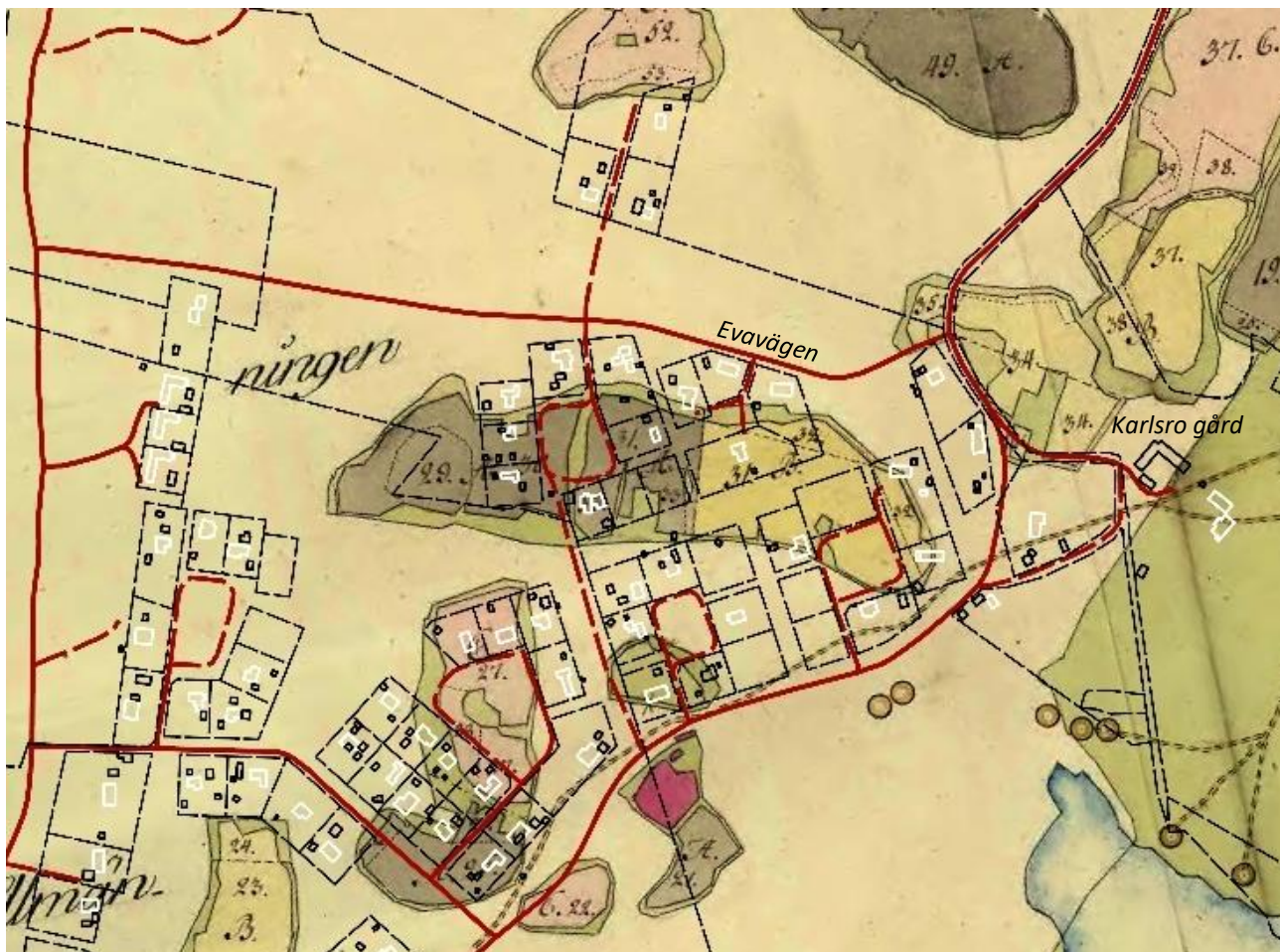
Odlingslandskap och äldre vägar

Inom området finns vissa spår efter äldre odlingslandskap, som hört till byn Lofta. Den öppna gräsplanen i område B, som fungerar som en allmänning med sommarstugor runt om, är t.ex. en tidigare åker. En del av marken norr om Evavägen i område C har varit sidvallsäng, dvs. lågliggande blöt äng. Den brukas inte idag utan är delvis igenväxt. Flera av de sommarstugor som redan finns i områdena C och D ligger också på tidigare åkermark. Inom det aktuella området finns bara enstaka låga stenhägnader.

Till det äldre odlingslandskapet hör också äldre vägsträckningar. Från gården Karlsro går en äldre, slingrande, väg ner mot Djupvik. Dagens väg sammanfaller helt med den väg som fanns på 1930-talet. Samma sträckning fanns i princip redan år 1802, enligt den äldre kartan. Denna väg ligger dock utanför de tilltänkta nya tomterna och berörs därför inte. Inom området C finns, på norra sidan om Evavägen, enligt 1942 års karta, en mindre väg. En del av denna skulle beröras om man bygger hus på nya tomter här, men detta bedöms ha mindre kulturhistorisk betydelse.



Kartöverlägg med dagens byggnader (vita och svarta) och vägar (röda) ovanpå den gamla kartan från 1941. Från gården Karlsro syns en slingrande mindre väg som går sydväst ner mot Djupvik. Västerut från gården går en annan mindre väg, norr om Evavägen. Båda sammanfaller helt respektive delvis med dagens väg. I området C berörs en bit av denna väg om man skulle bygga nya tomter här. Detta bedöms dock vara av mindre kulturhistorisk betydelse. Området där vägen går är idag igenväxt och knappt synlig.



Kartöverlägg med dagens byggnader (vita och svarta), gränser (svarta) och vägar (röda) ovanpå den gamla kartan från 1802. Från gården Karlsro syns en slingrande mindre väg som går sydväst ner mot Djupvik. Dagens väg sammanfaller i stort sett med denna sträckning (kartbilderna kan vara något förskjutna i förhållande till varandra). De föreslagna nya tomterna berör dock inte denna väg. Kartan ritades år 1802 i samband med storskifte av markerna i Lofta by, för att redovisa de bördiga markerna som fanns i byn. Andra naturresurser av intresse, som stenbrott och grustäkter har inte redovisats.



Ett av de områden där det enligt förslaget ska anläggas nya tomter, område C. Marken är en tidigare ängsmark som är låglänt, blöt, sidvallsäng. Idag är området till stora delar igenväxt. Ytan gränsar i norr till en låg stenmur och därefter öppna, äldre, betesmarker.



Utmed den äng som berörs av område C finns en låg stenhängnad. Den är exempel på de lämningar efter äldre odlingslandskap som finns i området. Norr om denna breder ett öppet beteslandskap ut sig, som hör till byn Lofta. Om nya tomter planeras får gärna äldre strukturer som murar behållas.



I område B finns en stor gräsplan som fungerar som en gemensam gräsmatta, med sommarstugor i en krans runt om. Detta är en äldre åker, se karta från 1941. Denna åker är exempel på de spår som finns i området efter ett äldre odlingslandskap.

Stenbrytning

Kulturlandskapet i det aktuella området präglas till delar av gropar efter kalkstensbrytning samt högar och vallar med s.k. skrotsten, särskilt området A. I de igenväxande buskmarkerna finns sannolikt fler äldre brott, som är svårare att upptäcka. Skrotstenen består av kalkstenar i mindre bitar som blivit över eller ratats vid tidigare stenbrytning. Dessa drivor av skrotsten är idag inte registrerade i fornminnesregistret, men skulle mycket väl kunna vara äldre än från år 1850, vilket idag är den tidsgräns som markerar fornlämning. Det finns belägg för stenhantering i området redan från 1600-talet. Brytning och bearbetning av kalksten har utgjort en viktig näring för Öland i allmänhet, men i synnerhet för denna del av ön, "Stenkusten". Därför hör de många lämningarna efter kalkstensbrytning till de kulturhistoriskt intressanta objekten här i området.



Stora ytor bär tydliga spår efter stenbrytning. Det är dokumenterat att stenbrytning pågått i Djupvikstrakten sedan i alla fall 1600-talet. Det är dock inte dokumenterat när brytningen pågick exakt här.



Trots att området A är överväxt med lågväxande enar och olika sorters lövträd finns tydliga drivor av s.k. skrotsten, som blev över vid stenbrytningen, vilken pågått i området i flera hundra år.



I områdena B och C finns redan en rad med sommarstugor, här utmed södra sidan av Evavägen. Enligt förslaget skulle nya tomter styckas av även på norra sidan av Evavägen. Idag består detta område av tidigare betesmark, kraftigt igenväxt. Förslaget bedöms kunna genomföras utan stora negativa konsekvenser för kulturvärden på platsen.



Flera lämningar efter stenbrott finns i området A. Här intill tre nybyggda hus från år 2000. Dessa skiljer sig från övriga sommarstugor i området, vilka har lägre och nättare skala.

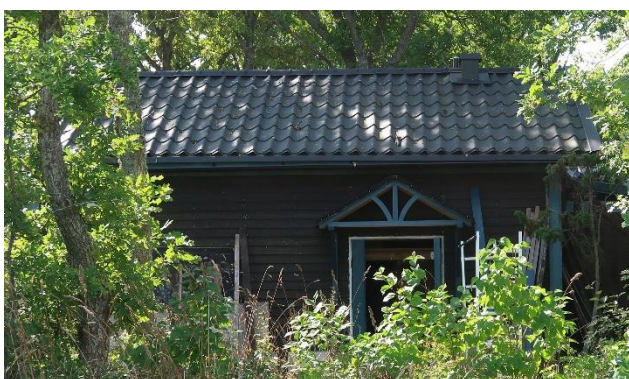
Bebyggelse

De äldre gårdar och annan bebyggelse av kulturhistoriskt intresse som beskrivits i rapporten från 2011 ligger utanför det aktuella området. Inom det aktuella området präglas bebyggelsen av sommarstugor. Några är av typen 1920-30-tal, men majoriteten är från 1970-talet och framåt. Det finns idag inget entydligt karaktärsdrag i området, förutom att de flesta sommarstugor är låga träbyggander. Material och färger i övrigt varierar. Mörkbrun-svart, gul och grå dominerar dock. Endast de nyaste husen har en prägel av permanentbostäder. Dessa är större i storlek och höjd och har flera byggander på tomten.

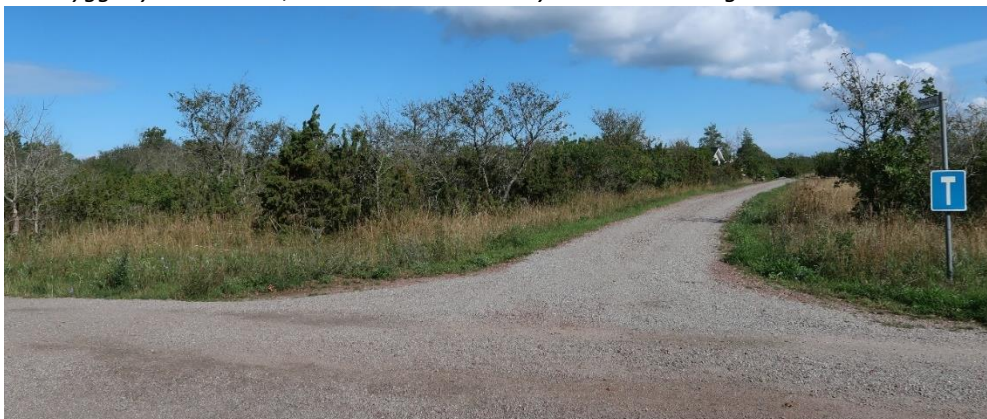
De föreslagna nya tomterna är lokaliserade så att de inte påverkar den äldre agrara bebyggelsen som ligger intill området i form av Karlsro gård.

Sommarstugor äldre än cirka år 1970 med bevarad karaktär och även sådana som är yngre än så men med arkitektoniska värden kan bedömas som kulturhistoriskt intressanta. Välbevarade sommarstugor äldre än cirka 1950 har ett särskilt högt kulturhistoriskt värde då de vittnar om att Djupvik är en av Ölands och Kalmar läns tidigaste sommarorter.

Djupviksområdets byggnader har idag mycket varierande färgsättning. Med den stora åldersmässiga variation som finns i bebyggelsen, skulle en mer sammanhållen färgskala troligen ha en positiv inverkan på kulturmiljön. Ett särdrag att värna är de många låga, kallmurade kalkstenmurar som inhägnar sommarstugetomterna. Stenbyggartraditionen har fortsatt av sommargästerna.



Sommarstugorna i området har det gemensamt att skalan är låg och volymerna nätta. Runt vissa tomter har man byggt nya stenmurar, vilket är ett sätt att knyta an till den långa traditionen av stenhantering i området.



I denna vägkorsning i västra delen av område C föreslås två nya tomter på varje sida vägen. Redan idag finns sommarstugor här. Förslaget skulle innebära en förtätning, vilken bedöms ha liten påverkan på kulturmiljön i området.

Slutsats

”Djupvik har en närmast sekellång tradition som sommarort. Detta kan, tillsammans med månghundraårig stenhantering, sjöfart och fiske betraktas som kärnan av ortens historiska arv, som man bör slå vakt om”.

Ur kulturhistorisk utredning 2011 av Lotta Lamke, Kalmar läns museum.

Kalmar läns museum utredning från 2011 gällde ett större område och var därför relativt översiktlig i sin karaktär. Vid en mer detaljerad analys utifrån den frågeställning som nu är aktuell bedöms 2011 års slutsats för område 2 fortfarande gälla. Se karta sida 4. Detta område 2, nu kallat område A, ska vara fortsatt rödmakerat och ny bebyggelse anses inte lämplig. Området i mitten av norra delen av det rödmarkerades område 3 bedöms, vid en närmare analys av denna specifika fråga, som möjlig att förtäta, just i stråken med sommarstugor.

Slutsatsen är att det är möjligt – utan alltför stora negativa konsekvenser för kulturvärden på platsen – att stycka av tomter för stugor enligt förslag: Fem st tomter i område B, tio st tomter i område C och åtta tomter i område D. Däremot bör inga tomter styckas av i område A. Område A har omfattande spår efter äldre stenhantering, vilket är en mycket viktig del av Djupviks och stenkustens karaktär. Oavsett om lämningarna efter stenhanteringen räknas som ”övrig kulturhistorisk lämning” eller ej så har området mycket högt kulturhistoriskt värde och stor betydelse för både landskapsbild och platsens karaktär och identitet.

De planerade nya tomterna i områdena B, C och D ansluter till befintliga bebyggelsestråk och bedöms därför utgöra en begränsad negativ påverkan på landskapsbild och samspelet mellan landskapets traditionella element. De planerade nya tomtlägena stör inte upplevelsen av Loftagården, som är den enda äldre bebyggelsen inom detta område. De nya tomterna stör inte heller äldre vägnät. Utformning och gestaltning bör dock regleras då alltför stora byggnadsvolymer eller avvikande utformning kan påverka platsen på ett negativt sätt. De nya stugorna bör hållas nere i skala och höjd.

Om man trots allt skulle gå vidare med planerna på att stycka av nya tomter och göra markingrepp i området A (tillika norra delen av område 2 enligt 2011 års rapport) bör kontakt tas med länsstyrelsen. Länsstyrelsen beslutar om arkeologisk utredning. Man kan även göra en frivillig arkeologisk utredning, i form av en inventering av de tilltänkta ytorna. Resultatet av en sådan arkeologisk utredning sammanfattas i en rapport som kan användas vid kontakt med länsstyrelsen.